

Ключевые слова: *коррекционно-реабилитационная помощь, модели помощи, составляющие помощи, лица с психофизическими нарушениями и/или инвалиды.*

SUMMARY

Dehtyarenko T. Modern philosophy and realities of correctional-rehabilitation help for people with mental and physical impairments and/or disabilities.

In the article the author has defined that the functioning of the system of correctional-rehabilitation help for people with mental and physical impairment and/or disabilities is caused by the needs of the population. It is pointed out that at the present stage of development of society the idea of social support for people with mental and physical impairments and/or disabilities has become one of the leading ideas of the philosophy of society. The development strategy of this system is part of a strategy of socio-economic development of the region, which covers various areas of the social sphere.

It is noted that Ukrainian law guaranteed expanding the range of social services for persons with mental and physical impairments and/or disabilities and implementation of innovative approaches of helping people with mental and physical disabilities in practice, which requires changes in organizational and management approaches for its implementation.

The author has described current status and components of correctional-rehabilitation help in the context of state support for people with mental and physical impairments and/or disabilities in Ukraine.

The author has systematized modern range of social services for persons with mental and physical impairments and/or disabilities in Ukraine, in particular, has provided:

- the list and the content of correctional-development, medical and preventive work and other rehabilitation services in special schools (boarding schools) of different kinds;*
- the types and forms of social services in institutions of various subordination.*

It is indicated that the state, as the bearer of «interest of justice», must establish a balance between resource potentials of all the market participants of social services and the degree of equity in the distribution of the results of their use. It is stressed that any attempt to raise this measure, to achieve even greater equity at a constant initial allocation of resources, is resulting in undue waste of resources. It is stated that because of these actions the role of the state has increased in ensuring the rights of citizens for quality correctional-rehabilitation help and financial support for its implementation.

Key words: *correctional-rehabilitation help, models of help, components of help, people with mental and physical impairments and/or disabilities.*

УДК 316.614-057.874

О. О. Хвацевська

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті здійснено аналіз наукових підходів щодо проблеми соціалізації учнів загальноосвітніх закладів у вітчизняній педагогічній науці. Розкрито сутність понять «соціалізація» і «соціальний розвиток». Визначено особливості соціалізації учнів як процесу взаємодії індивіда і суспільства, результатом якого є гармонізація відносин особистості та соціуму. Виявлено, що у процесі соціалізації учень не тільки засвоює та відтворює соціальні цінності, але й піднімається до найвищого ступеня

соціального розвитку. З'ясовано, що соціалізація дитини відбувається у виховному процесі, який становить собою спеціально організоване педагогічне середовище, збагачене соціальною реальністю.

Ключові слова: *учень, особистість, соціалізація, соціальний розвиток, загальноосвітній навчальний заклад, соціальне виховання, соціальне середовище, самореалізація, самовизначення.*

Постановка проблеми. Осмислення нашого минулого має для України дуже важливе соціально-політичне, культурне, наукове та практичне значення. Процес пізнання інтелектуальної спадщини дозволяє критично та об'єктивно оцінити самого себе, явища та події, що відбулися в історії, відокремити все те, що є джерелом життєвих сил нації, внеском у загальнолюдську скарбницю. Загальноцивілізаційна трансформація, яка відбувається в Україні, входження нашої держави до нового історичного періоду розвитку, відновлення національних традицій, освіти й культури вимагають нових підходів до вирішення проблем виховання індивідуальності й соціалізації кожної дитини в умовах мінливого соціуму.

Саме тому в сучасній соціально-педагогічній теорії та практиці особливої значущості набуває проблема соціалізації учнів, створення соціального середовища, сприятливого для виховання особистості з високим рівнем сформованості творчих здібностей. Ці завдання зазначені в міжнародних і державних нормативно-правових документах (Конвенції ООН про права дитини; законах України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про охорону дитинства», Національній доктрині розвитку освіти України, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності). У цих державних документах наголошено на тому, що успішна соціалізація учнів можлива за умови переорієнтації та переструктурування змісту й форм організації навчально-виховної роботи з учнями, зокрема, в умовах комплексних освітніх навчальних закладів.

Аналіз актуальних досліджень. Зазначимо, що вчені визначають сутність цього поняття як створення умов для адаптації особистості в різних соціумах, середовищах і сферах. Соціалізація учнів відбувається за допомогою багатогранних зв'язків особистості з навколишнім середовищем, цілеспрямованої організації процесу взаємодії дітей. Аналіз праць по даній проблемі дозволив з'ясувати, що особливої уваги потребує проблема соціалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю вирішення завдань, пов'язаних із соціальним розвитком особистості, які є наслідком цього процесу.

Сутність і різноманітні проблеми соціалізації досліджували Н. Голованова, А. Мудрик, В. Москаленко, Б. Паригін (загальна теорія соціалізації); Н. Беспятова, Д. Яковлев (військово-патріотичне виховання дітей і підлітків як засіб соціалізації), Ю. Богінська, Н. Заверико, В. Іванов, О. Малахова, Е. Маньковська (соціалізація школярів); Л. Боса (соціалізація

української молоді кінця XIX – початку XXI ст.), О. Василенко, А. Малько (соціально-педагогічна діяльність у закладах освіти), Ф. Власенко (особливості соціалізації індивіда в умовах інформаційного суспільства), Н. Головін, Н. Дембицька, В. Зінчук, Н. Ісхакова, Ю. Загородній, В. Курило, С. Савченко, Н. Пробийголова, О. Сольський (політична соціалізація); П. Горностай, Н. Завальна, Т. Карабін, О. Кікінежді, О. Кізь (гендерна соціалізація); Л. Дябел, Г. Овчаренко, С. Савченко (соціалізація студентів і молоді) та ін.

Метою статті є визначення особливостей соціалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Поняття «соціалізація» уведено в науковий обіг американським соціологом Ф. Гідденсом наприкінці XIX ст., який тлумачив соціалізацію як процес розвитку соціальної природи людини. Значний внесок у розвиток теорії соціалізації зробили зарубіжні (Е. Еріксон, Г. Тард, Т. Парсонс, Ч. Кулі, Дж. Мід, Ж. Паже) і російські (М. Йорданський, Л. Виготський, Б. Вульфов, А. Мудрик, І. Кон, С. Розум) науковці. Зараз в Україні проблеми соціалізації особистості досліджують М. Лукашевич, Н. Лавриченко, М. Москаленко, С. Савченко та інші [2, 79].

Г. Андреева визначає соціалізацію як «двосторонній процес, який містить, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, з іншого – процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності, активного включення в соціальне середовище» [1, 276].

І. Кон трактував поняття «соціалізація» як «процес засвоєння індивідом соціального досвіду, певної системи соціальних ролей і відносин» [4, 22] в «однобічності, що виражалась у пасивній ролі особистості в цьому процесі» [3, 9].

В. Сухомлинський указував на соціальний характер процесу соціалізації й наголошував, що «процес соціалізації є однією з найважливіших передумов формування виховної сили колективу», при цьому «правильне залучення до життя суспільства, правильна соціалізація можливі лише тоді, коли людина свідомо прагне до гармонії власного «я» із зацікавленнями інших людей, не лише вміє, а й намагається поступатися своїми бажаннями в інтересах спільного блага» [10, 40–41].

Отже, соціалізацію визначаємо як процес розвитку потреби і готовності особистості до участі в різних системах соціальних відносин.

Аналізуючи поняття «соціалізація», необхідно відзначити його тісний взаємозв'язок із поняттям «соціальний розвиток», яке часто використовуються в дослідженні проблеми включення особистості в суспільство.

Соціальний розвиток особистості відбувається двома напрямками: соціалізація (оволодіння соціальним досвідом, його присвоєнням) та індивідуалізація (набуття самостійності, відносної автономності) [8, 80].

Соціалізація відрізняється від розвитку особистості тим, що в розвитку на перший план виступають сили саморозвитку на шляху духовного зростання, а в соціалізації – потік зовнішніх впливів на людину. Соціалізація – необхідний етап у розвитку людини, її становлення як особистості. Саме соціалізація є умовою і основою соціального розвитку особистості.

Відтак, соціалізація, а як наслідок, і соціальний розвиток особистості відбувається в ситуації, коли вона має справу з багатьма обставинами, які здійснюють той чи інший вплив на неї та вимагають відповідної поведінки та проявів соціальної активності. Важливо зазначити, що виявлення соціальної активності особистості залежить від багатьох причин, як об'єктивних (соціальних зміст, рівень і характер розвитку певного виду діяльності), так і суб'єктивні (попередній досвід суб'єкта в конкретному виді діяльності, загальні та спеціальні здібності, потреби особистості).

На основі аналізу соціально-педагогічної та соціально-психологічної літератури були з'ясовані основні тенденції соціального розвитку особистості і ступінь її адаптації до сучасного суспільства, а саме тенденції суперечливого характеру, у яких чітко визначається полярність різних типів поведінки, соціальних очікувань; дотримання соціальних і моральних норм поведінки, спілкування та виконання соціальних ролей; збіднення сфери дозвілля учнів. Соціальний розвиток характеризується рівнем засвоєння учнями різних норм і правил поведінки, завдяки тенденціям посилюється динаміка соціального розвитку особистості.

Соціалізація учнів загальноосвітніх навчальних закладів має свої особливості, обумовлені специфікою навчально-виховного процесу з урахуванням обмеженого соціального простору. Важливим фактором соціалізації особистості є оволодіння навичками поведінки, сприйняття і засвоєння загальнолюдських і національних цінностей. Пріоритетними напрямками навчально-виховної роботи в загальноосвітніх закладах є забезпечення активної участі кожного учня в суспільному житті; створення умов для виявлення себе у практичній діяльності, яка потребує теоретичних знань й проявів соціальних якостей. Отже, необхідно допомогти дитині адаптуватися в різних ситуаціях, сприяти тому, щоб зміст, форми відповідних видів діяльності з оволодіння соціальним досвідом допомагали кожному учневі знайти себе, самовизначитися.

Варто зазначити, що соціалізація учнів загальноосвітніх навчальних закладів – процес складний, направлений на вирішення завдань, пов'язаних між собою: активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів; залучення учнів до різноманітних видів діяльності; облік індивідуальних психологічних особливостей дітей; взаємодія навчального закладу із сім'єю.

На сьогодні ефективним виховним чинником є соціальне виховання, міцні родинні та громадські зв'язки. Відродження народних традицій, вивчення історії країни, проведення краєзнавчої, екологічної роботи

дозволяє учням відчувати свою причетність і взаємозв'язок із навколишнім світом, органічно увійти в систему відносин, усвідомити свою відповідальність за збереження історії та культури. Усі види та форми спільної діяльності педагогів, учнів, батьків доповнюють одна одну, сприяють оптимальному вирішенню поставлених завдань.

Висновки. Соціалізація особистості є актуальною соціальною проблемою. Розуміємо її як складний багатоаспектний процес формування та розвитку особистості в нашому середовищі, під час якого утворюються різноманітні зв'язки особистості з суспільством, засвоюються орієнтації, цінності, норми, відбувається розвиток особистісних властивостей, формується активність і цілісність особистості, набувається соціальний досвід. Правомірно розглядати середовище навчального закладу як соціально-виховне середовище, яке розуміють як сукупність умов життєдіяльності особистості, що здійснює цілеспрямований вплив на її свідомість і поведінку з метою формування певних якостей, переконань, духовно-ціннісних орієнтацій і потреб.

Подальшого розвитку набули питання соціального виховання особистості в загальноосвітніх навчальних закладах, соціально-педагогічного потенціалу цих установ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология : учеб. для вузов / Г. М. Андреева. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 429 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.
3. Загородній Ю. І. Політична соціалізація студентської молоді в Україні : досвід, тенденції, проблеми / Ю. І. Загородній, В. С. Курило, С. В. Савченко. – К. : Генеза, 2004. – 144 с.
4. Кон И. С. Психология ранней юности / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1989. – 254 с.
5. Лукашевич Н. М. Соціалізація. Виховні механізми і технології : навч.-метод. посібник / Н. М. Лукашевич. – К. : ІЗМН. 1998. – 112 с.
6. Мудрик А. В. Введение в социальную педагогику : учеб. пособ. / А. В. Мудрик. – Пенза : ИПКиПРО, 1994. – 171 с.
7. Скуратівський В. Соціальний розвиток і соціальна політика: сучасні реалії, суперечності і тенденції розвитку / В. Скуратівський // Вісник УАДУ. – 1996. – № 1. – С. 137–158.
8. Слюсаренко В. Соціальна адаптація людини: сутність, функції, процес (Соціальна педагогіка і адаптивність особистості) / В. Слюсаренко, М. Лукашевич. – Суми, 1994. – 137 с.
9. Социальная педагогика и социальная работа: основные понятия и сущность / под ред. В. Н. Гурова. – Ставрополь : Изд-во СГУ, 1998. – 84 с.
10. Сухомлинский В. А. Мудрая власть коллектива / В. А. Сухомлинский // Избр. соч. в 5 т. – Киев : Рад. шк., 1979. – Т. 1. – 686 с.

РЕЗЮМЕ

Хващевская О. А. Особенности социализации учеников общеобразовательных учебных заведений.

В статье анализируется состояние разработки проблемы социализации учащихся общеобразовательных учреждений в отечественной педагогической науке. Раскрыта сущность понятий «социализация» и «социальное развитие». Определены особенности социализации учащихся как процесса взаимодействия индивида и общества, результатом которого является гармонизация отношений личности и социума. Выявлено, что в процессе социализации ученик не только усваивает и воспроизводит социальные ценности, но и поднимается к наивысшей степени социального развития. Выяснено, что социализация ребенка происходит в воспитательном процессе, который представляет собой специально организованную педагогическую среду, обогащенную социальной реальностью.

Ключевые слова: ученик, личность, социализация, социальное развитие, общеобразовательное учебное заведение, социальное воспитание, социальная среда, самореализация, самоопределение.

SUMMARY

Khvashevskaya O. Peculiarities of socialization of the pupils of secondary education institutions.

The article analyzes the social-educational and social-psychological literature which reveals the nature and meaning of the term «socialization». Socialization is the process of assimilation of the individual throughout life of a system of knowledge, social norms and cultural values, attitudes and behavior patterns that allow him to function as a full member of the society to which he belongs.

Analyzing the concept of «socialization», its close relationship with the concept of «social development» is noticed. Social development is an essential competent selection, construction and development of interaction with the outside world and people, taking into account individual to individual. This is a result, which is worth striving for. Social development of a personality occurs in two areas: socialization (acquiring social experience and its assimilation) and individualization (acquisition of autonomy, partial autonomy).

Thus, the purpose of the article is to determine the characteristics of the socialization of pupils of secondary schools.

In the context of the study it is indicated that the socialization of pupils of secondary schools has its own characteristics, due to the specificity of the educational process with the limited social space. The acquisition of skills of behavior, perception and assimilation of human and national values are the important factors of socialization. To ensure the active participation of each pupil in public life; to create conditions to identify themselves in practice, which needs theoretical knowledge and expressions of social skills there are priorities of educational work in secondary schools. Therefore, it is necessary to help the child to adapt in different situations, to help ensure that the content, forms of activities on the acquisition of social experience help each pupil to find himself, promotes self-determination.

Therefore, socialization is defined as the process of the realizing individual needs and willingness to participate in various spheres of social relations. The socialization of pupils of secondary schools is a complex process aimed at solving problems between each other; activating students learning and cognitive activity; involving pupils in various activities according to their individual and psychological characteristics; interaction of the institution with the family.

Key words: socialization, social development, general educational establishment, self-realization, self-determination of personality